

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ ใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ด้วยการวิจัยแบบกรณีศึกษาและอธิบายความเชิงพรรณนา (descriptive study) ให้เห็นรูปแบบกระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรในพื้นที่ส่งเสริมของ สวพส. โดยแบ่งการดำเนินงานวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ออกเป็น 2 โครงการย่อย ดังต่อไปนี้

โครงการย่อยที่ 1 โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาเกษตรกรผู้นำรุ่นใหม่ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง มีขั้นตอนการวิจัย 5 ส่วน ดังนี้

- 1) สัมภาษณ์และสรุปข้อมูลผู้นำเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะ ที่สำนักพัฒนาได้รวบรวมไว้ในฐานข้อมูลวิทยุ
- 2) สัมภาษณ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เจ้าหน้าที่สำนักพัฒนาทั้งในส่วนกลางและภาคสนาม กลุ่มเกษตรกรผู้นำในชุมชน สมาชิกในชุมชน เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการที่ดำเนินโครงการในพื้นที่ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อให้ได้ข้อมูลกระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรที่ สวพส. ดำเนินการในอดีตและปัจจุบัน รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการขับเคลื่อนของผู้นำเกษตรกร
- 3) สืบค้นและเก็บข้อมูลพื้นฐานของผู้นำเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงและโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะ โดยพิจารณาจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์และอายุ ตามความเชี่ยวชาญของผู้นำเกษตรกร

ประเภท	รายการ
อาชีพ	ไม้ผล ไม้ดอก ซากาแพ ปศุสัตว์ พืชไร่ เห็ด และหัตถกรรม
สังคม	ชุมชนเข้มแข็ง เยาวชน และท่องเที่ยว
สิ่งแวดล้อม	ปราชญ์ชาวบ้าน บำรุงดิน ลดการใช้สารเคมี การใช้ประโยชน์ที่ดิน แฝก และ food bank
ตลาดและสถาบันเกษตรกร	ตลาด และสถาบันเกษตรกร
อื่นๆ	การจัดการโรคและแมลง การประสานงานและบูรณาการงานและเทคโนโลยีเกษตร

- 4) สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างที่คัดเลือกจากข้อที่ 3 เพื่อค้นหาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้นำเกษตรกรที่เป็นคุณลักษณะจำเพาะในแต่ละด้าน เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา อุปนิสัย ทัศนคติในด้านความเป็นผู้นำ ประสบการณ์การเกษตร กิจกรรมทางการเกษตร ฯลฯ และปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรของ สวพส. เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนของนักพัฒนาในพื้นที่ กระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกร ความสัมพันธ์ภายในชุมชนของผู้นำเกษตรกร และนโยบายของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน
- 5) วิเคราะห์คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเกษตรกรที่เป็น smart framer และสรุปปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 5 ชาติพันธุ์ ได้แก่ กะเหรี่ยง ม้ง คนไทยพื้นเมือง อาข่า และเมี่ยน

โครงการย่อยที่ 2 โครงการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง มีขั้นตอนการวิจัย 5 ส่วน ดังนี้

- 1) วิเคราะห์โครงสร้างและการจัดการธุรกิจของสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่ โดยพิจารณาจากความเข้มแข็งของสถาบันเกษตรกรที่มีระดับดีและดีเยี่ยม ความหลากหลายของรูปแบบธุรกิจและภูมิสังคมบนพื้นที่สูง จำนวน 8 กลุ่ม ที่เป็นตัวแทนของสถาบันเกษตรกรในรูปแบบต่างๆ 4 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์ เติร์มสหกรณ์ วิสาหกิจชุมชน และกลุ่มพึ่งพาตนเอง
- 2) ศึกษากระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกร และการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการพัฒนาสถาบันเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ด้วยการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) หรือสนทนาแบบกลุ่มย่อย (focus group) ร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของ สวพส. สมาชิกสถาบันเกษตรกร เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น เกษตรกรอำเภอ เกษตรและสหกรณ์จังหวัด เป็นต้น รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่ม เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการกลุ่ม
- 3) วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ประกอบด้วย (1) ข้อมูลบริบทชุมชนและความเป็นมาของสถาบันเกษตรกร (2) กระบวนการพัฒนาสถาบันเกษตรกร (3) ปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรที่มีความเข้มแข็ง และ (4) การเปลี่ยนแปลงของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ/สังคม/สิ่งแวดล้อม ที่เกิดจากการพัฒนาสถาบันเกษตรกร
- 4) ประมวลผลการวิจัยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้จากการศึกษาต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และแก้ไขปรับปรุงข้อมูลให้มีความสมบูรณ์
- 5) สรุปผลการศึกษาปัจจัยและเงื่อนไขความสำเร็จของสถาบันเกษตรกรกลุ่มตัวอย่าง

3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย

ดำเนินการในพื้นที่ส่งเสริมของ สวพส. 21 แห่ง โดยพิจารณาจากความแตกต่างทางชาติพันธุ์ ภูมิสังคม การมีผู้นำเกษตรกรที่เป็น smart farmer และสถาบันเกษตรกรที่ได้รับการจัดระดับความเข้มแข็ง ในระดับดีและดีเยี่ยม ดังนี้

ชาติพันธุ์	พื้นที่
1. กะเหรี่ยง	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบเมย อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง อ.ท่าสองยาง จ.ตาก - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงสบโขง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะแม่แฮหลวง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่เฉพาะขุนตั้นน้อย อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่มะลอ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
2. คนไทย พื้นเมือง	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงห้วยเป้า อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางมะโอ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่จริม อ.แม่จริม จ.น่าน
3. ม้ง	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงดอยปู่ย อ.เมือง จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปากกล้วย อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางหินฝน อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงขุนสถาน อ.น่าน้อย จ.น่าน
4. อาข่า	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงแม่สลอง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย
5. เมี่ยน	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงน้ำแบ่ง อ.ท่าวัน จ.น่าน - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวังไผ่ อ.สองแคว จ.น่าน - โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงคลองลาน อ.ขาณุวรลักษบุรี จ.กำแพงเพชร
6. ดาราอั้ง	- โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงปางแดงใน อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่

3.3 ระยะเวลาการดำเนินงาน

ตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2562 ถึง 30 กันยายน 2563